

Aan de gemeenteraad

Onderwerp:

Differentiatie riooltarieven en invoering waterzorgtarief

Behandelend ambtenaar: Johan Lukkes en Ginette Hensen

Portefeuillehouders: Sipke Hoekstra en Maria le Roy

Beleidssterrein: Financiën

Voorstel

1. Met ingang van 2026 de rioolheffing te wijzigen in de bredere riool- en waterzorgheffing bestaande uit twee verschillende tarieven met ieder een eigen heffingsgrondslag:
 - a. een riooltarief (ter dekking van de kosten voor rioolvervanging en -onderhoud) en
 - b. een waterzorgtarief (ter dekking van de kosten voor waterzorggerelateerde klimaatmaatregelen).
2. De kostendekkendheid van het riooltarief te bepalen op 100% door volledige doorberekening van de kosten aan huishoudens en bedrijven/instellingen.
3. De kostendekkendheid van het waterzorgtarief te bepalen op 100% door volledige doorberekening van de kosten aan huishoudens en bedrijven/instellingen.
4. De heffingsgrondslag voor het riooltarief te baseren op de volgende uitgangspunten:
 - a. Het eigenarendeel blijft een vast bedrag per jaar voor eigenaren van een woning of bedrijfspand en wordt alleen verhoogd met de jaarlijkse prijsindexatie.
 - b. De lastenverdeling van het gebruikersdeel tussen huishoudens en bedrijven/instellingen bedraagt op basis van de verdeling van het waterverbruik 80% voor de huishoudens en 20% voor bedrijven/instellingen.
 - c. Een gedifferentieerd tarief voor huishoudens, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen een eenpersoonshuishouden en een meerpersoonshuishouden (2 of meer personen).
 - d. De lasten voor een- en meerpersoonshuishoudens worden verdeeld op basis van de verhouding 1:2.
 - e. Bedrijven/instellingen betalen een tarief per m³ aangevoerd of opgepompt water, waarbij een minimumtarief van € 116,- geldt.
5. De heffingsgrondslag voor het waterzorgtarief te baseren op de volgende uitgangspunten:
 - a. Het waterzorgtarief wordt betaald door gebruikers van een woning of bedrijfspand.
 - b. Gebruikers betalen een percentage van de WOZ-waarde van de woning of het bedrijfspand.

Inleiding + beoogde effecten

In 2024 is om de volgende redenen gestart met een onderzoek naar de rioolheffing:

1. Hogere kosten door grootschalige rioolvervangingsoperatie en gestegen prijzen;
2. Wens om de lasten evenrediger te verdelen door herverdeling van de lasten en differentiatie van de riooltarieven;
3. Nieuw bekostigingsinstrument voor klimaatmaatregelen in de Gemeentewet.

1. Hogere kosten door grootschalige rioolvervangingsoperatie en gestegen prijzen

In de periode 2025-2036 vindt in Drachten een omvangrijke en noodzakelijke vervangingsoperatie plaats van 141 kilometer riolering in zes wijken. Deze wijken (5 woonwijken en een industrieterrein) zijn tijdens de snelle groei van Drachten door de vestiging van Philips in de jaren '50 en '60 ontstaan. De riolering die destijds is aangelegd is nu 60 tot 70 jaar oud en aan vervanging toe.

Bij het opstellen van het vGRP 2022-2025 (verbreed Gemeentelijk Rioleringsplan) is voor de kostendekking het prijspeil van 1-1-2021 aangehouden. Sinds die tijd zijn de kosten van het rioolbeheer echter aanzienlijk hoger geworden door met name prijsstijgingen, hogere loonkosten en gestegen rente. De hogere kosten moeten volledig gedekt worden uit de rioolheffing (100% kostendekkendheid). In bijlage 1 is aangegeven welke opbrengsten moeten worden verkregen om de kosten te kunnen dekken. Hieruit blijkt dat de noodzakelijke opbrengsten in 2026 totaal € 1,3 miljoen hoger zijn dan in 2025. Komende jaren zullen de noodzakelijke inkomsten verder toenemen (van € 10,3 miljoen in 2026 naar € 16,3 miljoen in 2036). Genoemde bedragen zijn exclusief indexering.

2. Evenrediger verdeling van de lasten en differentiatie van de riooltarieven

Huidige situatie

In Smallerland is het huidige riooltarief (2025) opgebouwd uit een vast bedrag voor de eigenaar (€ 205,-) en een vast bedrag voor de gebruiker (€ 116,-), een eigenaar die ook gebruiker is betaalt beide bedragen (€ 321,-). Er is geen onderscheid tussen een huishouden en een bedrijf/instelling, geen onderscheid tussen kleine en grote huishoudens en geen onderscheid tussen bedrijven/instellingen met een laag of een hoog waterverbruik. Iedere eigenaar en iedere gebruiker betaalt jaarlijks hetzelfde bedrag. Bedrijven zijn goed voor 20% van het waterverbruik, maar ze betalen nu 7% van de lasten van de rioolheffing. Huishoudens verbruiken samen 80% van het water, maar betalen 93% van de lasten.

Door het gebruikerstarief te differentiëren op basis van het waterverbruik worden de lasten voor rioolvervangingsoperatie en onderhoud evenredig verdeeld. Hierbij geldt het principe: hoe hoger het waterverbruik, hoe meer lozing van afvalwater, hoe hoger de kosten. Dit is conform het uitgangspunt 'de vervuiler/verbruiker betaalt'.

Voorstel nieuwe situatie:

a. Het eigenarendeel blijft een vast tarief

Het uitgangspunt is om te komen tot een evenwichtiger heffingsstelsel in lijn met 'de vervuiler/verbruiker betaalt'. Om hier volledig recht aan te doen zouden alle lasten moeten worden doorberekend via het gebruikersdeel, omdat dit gekoppeld is aan het waterverbruik. Dit zou betekenen dat de jaarlijkse opbrengst vanuit het eigenarendeel (€ 5,8 miljoen) vervalt en de volledige benodigde opbrengst via het gebruikersdeel moet worden opgehaald.

Dat zou voor huurders (gebruikers) een extra lastenverhoging betekenen, terwijl woningeigenaren en -verhuurders een voordeel krijgen. Om dit te voorkomen wordt het eigenarendeel als vast tarief (€ 205,-) in stand gehouden en alleen jaarlijks geïndexeerd. Hiermee wordt voor 2026 een opbrengst van € 5,8 miljoen verkregen. Het resterende deel (€ 4,5 miljoen) wordt doorberekend via het gebruikersdeel.

b. Lastenverdeling tussen bedrijven/instellingen en huishoudens op basis van het waterverbruik

De lasten worden verdeeld op basis van het werkelijke waterverbruik: 20% van de lasten wordt betaald door de bedrijven, 80% door de huishoudens.

c. Tariefdifferentiatie op basis van het waterverbruik

Bij bedrijven/instellingen zijn de verschillen in waterverbruik aanzienlijk. Het aantal gebruikers is beperkt, waardoor de administratieve belasting van het koppelen van de waterverbruikgegevens van Vitens met onze systemen laag is. Daarom wordt deze groep aangeslagen op basis van het werkelijke waterverbruik in m³ per jaar.

Bij de huishoudens daarentegen zijn de verschillen in waterverbruik veel kleiner en gaat het om een zeer groot aantal gebruikers, waardoor het koppelen van de waterverbruikgegevens zou zorgen voor een hoge administratieve belasting. Daarom worden de huishoudens aangeslagen op basis van het aantal personen in een huishouden. Deze systematiek sluit aan op de systematiek van de afvalstoffenheffing en wordt door veel gemeenten gehanteerd.

Tarieven voor eenpersoons- en meerpersoonshuishoudens

Het waterverbruik van één persoon is over het algemeen lager dan dat van twee of meer personen, maar toch betalen alle huishoudens nu hetzelfde bedrag. De lasten voor huishoudens worden evenredig verdeeld door twee tarieven voor huishoudens te gaan hanteren: een tarief voor eenpersoonshuishoudens en een tarief voor meerpersoonshuishoudens (2 of meer personen).

Verdeling lasten tussen eenpersoons- en meerpersoonshuishoudens

Een meerpersoonshuishouden in Smallingerland bestaat gemiddeld uit 2,8 personen. Als de lasten volgens deze verhouding zouden worden verdeeld, dan zouden tweepersoonshuishoudens voor 2,8 personen gaan betalen. Bij de verhouding 1:2 is sprake van een evenwichtiger verdeling die ook beter aansluit bij de verhoudingen die andere Friese gemeenten hiervoor hanteren (variërend van 1:1,2 tot 1:2). Een eenpersoonshuishouden betaalt in dit geval voor één persoon en een tweepersoonshuishouden betaalt voor precies twee personen. Huishoudens met drie of meer personen (met name gezinnen met kinderen) betalen ook voor twee personen, dus zij betalen in verhouding iets minder.

Tarief voor bedrijven/instellingen op basis van het werkelijke waterverbruik

Door bedrijven/instellingen te laten betalen op basis van het werkelijke waterverbruik per jaar worden de lasten evenredig tussen de bedrijven verdeeld: een hoog waterverbruik wordt zwaarder belast dan een laag waterverbruik. Hierbij wordt één tarief per m³ waterverbruik in rekening gebracht, waardoor iedere m³ water even zwaar wordt belast. Er zijn gemeenten die gebruikmaken van een staffel met aflopende tarieven bij een hoger waterverbruik, maar dit sluit niet aan bij het streven om de lasten te verdelen conform 'de vervuiler/verbruiker betaalt'.

Bedrijven/instellingen betalen een tarief per m³ aangevoerd water gebaseerd op de laatste jaarafrekening voor drinkwaterafname van Vitens. Wanneer een bedrijf beschikt over een bron, dan wordt het tarief berekend over het aantal m³ opgepompt water. Voor het tarief geldt een ondergrens van € 116,- (dit bedrag staat gelijk aan het huidige gebruikersdeel). Omgerekend naar waterverbruik betekent dit dat bedrijven/instellingen met een waterverbruik van 96 m³ of minder het minimumtarief betalen.

Bij bedrijven waarbij veel water in het productieproces wordt opgenomen, kan er sprake zijn van een groot verschil tussen aangevoerd/opgepompt water en afgevoerd water. Als bedrijven dit kunnen aantonen, dan worden zij aangeslagen op basis van het aantal m³ afgevoerd water. De nadere uitwerking van deze bijzondere categorieën wordt opgenomen in de heffingsverordening.

3. Nieuw bekostigingsinstrument voor klimaatmaatregelen in de Gemeentewet

Hogere kosten voor "waterzorgtaken"

De gemeentelijke watertaken omvatten veel meer dan alleen het afvoeren van afvalwater. Bij de watertaken horen ook verwerking en regulering van regenwater en grondwater, maar ook maatregelen tegen droogte. De klimaatverandering zorgt ervoor dat er maatregelen moeten worden genomen in de openbare ruimte om wateroverlast en droogte te voorkomen. Het gaat hierbij om maatregelen die bijdragen aan het bergen of afvoeren van regenwater en aan het op peil houden van de grondwaterstand. De kosten van deze wettelijk verplichte gemeentelijke watertaken zijn de laatste jaren door klimaatverandering enorm gestegen en zullen de komende jaren nog doorstijgen.

In bijlage 1 is aangegeven welke opbrengsten moeten worden verkregen om de kosten van de waterzorgtaken te kunnen dekken. Hieruit blijkt dat de noodzakelijke opbrengsten in 2026 totaal € 1,5 miljoen zijn. Komende jaren zullen de noodzakelijke inkomsten verder stijgen (naar € 3,7 miljoen in 2036). De genoemde bedragen zijn exclusief indexering.

Modelverordening en doorberekening kosten

Een goede uitvoering van de gemeentelijke waterzorgtaken is een collectief goed waar iedereen voordeel van heeft. De VNG heeft om die reden haar Modelverordening Rioolheffing aangepast naar de bredere Modelverordening Riool- en waterzorgheffing. Hiermee kunnen gemeenten, naast de rioleringstaken, ook de kosten van de waterzorggerelateerde klimaatmaatregelen doorberekenen aan huishoudens en bedrijven/instellingen. Ook gebruikers zonder rioolaansluiting die nu geen rioolheffing betalen, gaan wel meebetalen aan het waterzorgtarief. Met de voorgenomen aanpassing van de heffing wordt structurele financiering en uitvoering van waterzorggerelateerde klimaatmaatregelen op korte en lange termijn geborgd.

De kosten die voor 2026 kunnen worden doorberekend in het waterzorgtarief hebben betrekking op het hekkelen van waterpartijen en het onderhoud aan duikers en dammen. Bij het hekkelen worden waterplanten en ander materiaal verwijderd om te zorgen voor een goede regenwaterafvoer. Het schoonmaken van duikers en dammen (verbindingen tussen watergangen) is belangrijk om de doorstroming te garanderen en verstoppingen te voorkomen. Deze kosten worden nu betaald uit de algemene middelen. Wanneer wordt gekozen voor het volledig verhalen van deze kosten via het waterzorgtarief, dan levert dit jaarlijks een voordeel van € 1,5 miljoen op voor de algemene middelen.

De kosten van de vervanging van een gemengd rioolstelsel door een gescheiden rioolstelsel met aparte regenwaterafvoer mogen naar keuze worden doorberekend in het riooltarief of in het waterzorgtarief. Hoewel regenwaterafvoer meer raakvlak heeft met het waterzorgtarief, zijn deze kosten om administratieve redenen meegenomen in het riooltarief (gelijk aan de huidige situatie). Het uitsplitsen van de kosten van rioolvervanging in een afvalwaterdeel en een regenwaterdeel is in de praktijk onwerkbaar en niet duidelijk toerekenbaar. De werkzaamheden zijn hiervoor te veel met elkaar verweven.

WOZ-waarde vormt de basis voor het waterzorgtarief

Het voorkomen van wateroverlast en droogte is een collectief belang waar alle inwoners en bedrijven/instellingen in Smallingerland profijt van hebben. De gemeente neemt maatregelen in de openbare ruimte om ervoor te zorgen dat er afvoer- en bergingsmogelijkheden zijn voor het regenwater. Om de lasten van deze maatregelen te verdelen wordt de WOZ-waarde van een woning of bedrijfspand gebruikt. Deze waarde heeft een indirecte relatie met dakvlak en verharding. Hoe meer dakoppervlak en verharding een perceel heeft, hoe meer kosten de gemeente in de openbare ruimte moet maken voor het opvangen, bufferen en afvoeren van regenwater. Het waterzorgtarief is een gebruikersheffing die op basis van een percentage van de WOZ-waarde wordt doorberekend aan de gebruiker van de woning of het bedrijfspand. Hierdoor betalen zowel eigenaren als huurders mee.

Argumenten

Beslispunt 1:

Omvormen van de rioolheffing naar de bredere riool- en waterzorgheffing.

- Iedereen heeft baat bij de klimaatmaatregelen tegen wateroverlast en droogte die de gemeente moet nemen in de openbare ruimte en daarom betaalt iedereen mee aan dit collectieve voordeel.
- Huishoudens en bedrijven/instellingen in een woning/bedrijfspand zonder rioolaansluiting die nu geen riooltarief betalen, betalen wel mee aan het waterzorgtarief.

Beslispunt 2:

100% kostendekkendheid van het riooltarief door volledige doorberekening van de kosten aan huishoudens en bedrijven/instellingen.

- Hiermee worden alle kosten van de noodzakelijke rioolvervanging en onderhoud aan het rioolstelsel gedekt en is structurele financiering voor de toekomst geborgd.

Beslispunt 3:

100% kostendekkendheid van het waterzorgtarief door volledige doorberekening van de kosten aan huishoudens en bedrijven/instellingen.

- Door de kosten van de noodzakelijke waterzorggerelateerde klimaatmaatregelen te dekken via het waterzorgtarief is structurele financiering voor de toekomst geborgd.
- Doorberekenen van de kosten van de waterzorggerelateerde klimaatmaatregelen aan huishoudens en bedrijven/instellingen levert de komende jaren een voordeel op van € 1,5 miljoen voor de algemene middelen.
- Hiermee wordt de toekomstige bijdrage uit de algemene middelen voor de klimaatkosten getemperd, want zonder 100% doorberekening zou er meer geld uit de algemene middelen nodig zijn voor het dekken van de jaarlijks stijgende klimaatkosten.

Beslispunt 4a:

Het eigenarendeel van het riooltarief blijft een vast bedrag per jaar van € 205,-.

- De gedachte achter de differentiatie van het riooltarief is het eerlijker verdelen van de lasten door het tarief te koppelen aan het waterverbruik. Het waterverbruik is de heffingsgrondslag voor het gebruikersdeel van het riooltarief. Om deze reden stijgt het gebruikersdeel mee met de jaarlijkse kostenstijging van het rioolbeheer, terwijl de hoogte van het eigenarendeel constant blijft (alleen stijging door prijsindexatie).
- Door het laten vervallen van het eigenarendeel, zou jaarlijks ca. € 5,8 miljoen meer opbrengst via het gebruikersdeel moeten worden opgehaald. Met het in stand houden van het eigenarendeel wordt voorkomen dat huurders te maken krijgen met een extra lastenverhoging, terwijl woningeigenaren en -verhuurders hiervan voordeel hebben.

Beslispunt 4b:

Lastenverdeling riooltarieven: huishoudens 80% en bedrijven/instellingen 20%.

- Door het hanteren van deze verdeelsleutel worden de lasten evenredig verdeeld tussen huishoudens en bedrijven/instellingen op basis van het waterverbruik. Dit is de eerlijkste manier om de lasten te verdelen, omdat via het riooltarief wordt betaald voor het afvoeren van afvalwater.

Beslispunt 4c:

Een gedifferentieerd tarief voor huishoudens, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen een- en meerpersoonshuishoudens.

- Hiermee worden de lasten tussen een- en meerpersoonshuishoudens evenrediger verdeeld. Meerpersoonshuishoudens (2 of meer personen) verbruiken over het algemeen meer water dan eenpersoonshuishoudens en daarom betalen zij een hoger tarief.
- De differentiatie naar een- en meerpersoonshuishoudens sluit aan bij de systematiek van de afvalstoffenheffing, waardoor dit geen extra administratieve belasting oplevert.

Beslispunt 4d:

Lastenverdeling tussen een- en meerpersoonshuishoudens op basis van de verhouding 1:2.

- Hiermee bereiken we de meest evenredige verdeling van de lasten tussen een- en meerpersoonshuishoudens: Een eenpersoonshuishoudens gaat ook echt voor één persoon betalen, tweepersoonshuishoudens betalen voor precies twee personen en huishoudens met drie of meer personen (vaak gezinnen met kinderen) worden in verhouding minder zwaar belast.

Beslispunt 4e:

Bedrijven/instellingen betalen een riooltarief per m³ aangevoerd/opgepompt water.

- Hiermee gaan bedrijven/instellingen betalen op basis van het werkelijke waterverbruik per jaar en worden de lasten evenredig verdeeld: een hoog waterverbruik wordt zwaarder belast dan een laag waterverbruik.
- Het hanteren van één tarief per m³ waterverbruik leidt tot de meest eerlijke verdeling van de lasten, omdat iedere m³ waterverbruik even zwaar wordt belast.

Beslispunt 5a:

Het waterzorgtarief wordt jaarlijks geheven over gebruikers van een woning of bedrijfspand.

Iedereen heeft profijt van de waterzorggerelateerde klimaatmaatregelen in de openbare ruimte, het betreft een collectief belang. Door het waterzorgtarief te heffen over de gebruikers en niet alleen over de eigenaren, betaalt ook echt iedereen hieraan mee.

Beslispunt 5b:

Gebruikers betalen een percentage van de WOZ-waarde van de woning of het bedrijfspand.

- De gemeente neemt maatregelen in de openbare ruimte om ervoor te zorgen dat er afvoer- en bergingsmogelijkheden zijn voor het regenwater. Om de lasten van dit collectieve belang te verdelen is de WOZ-waarde gekozen als heffingsgrondslag.
- De WOZ-waarde van een pand heeft als heffingsgrondslag het meeste raakvlak met de verharding en bebouwing op een perceel en daarmee met de kosten voor afvoer en berging van het regenwater.
- De gemeente beschikt over alle WOZ-waarden van woningen/bedrijfspanden in Smallingerland, waardoor deze gegevens administratief eenvoudig kunnen worden verwerkt tot een waterzorgtarief.

Risico's

Wijzigingen in planning en uitvoering hebben invloed op de kosten

De hoogte van de heffing is gebaseerd op 100% kostendeckendheid. De kosten worden bepaald door de ambitie, de daarbinnen uit te voeren werkzaamheden en de daaraan gekoppelde planning. Deze kosten zijn omschreven in het vGRP 2022-2025 en het Klimaatadaptatieplan (januari 2024: enkel de waterzorg gerelateerde maatregelen) die in 2026 worden samengevoegd in het nog vast te stellen Plan Stedelijk Water. De planning wordt jaarlijks gedetailleerd uitgewerkt en daarmee wordt de daadwerkelijke omvang van werkzaamheden steeds nauwkeuriger in beeld gebracht. Dan kan blijken dat de maatregelen omvangrijker of kleiner zijn. Ook kan de planning wijzigen vanwege te weinig voorbereidings- en/of uitvoeringscapaciteit. Al deze wijzigingen hebben effect op de daadwerkelijke kosten.

De hoogte van de heffing zal jaarlijks worden geactualiseerd op basis van de laatste kostenprognose. Daarmee moet worden voorkomen dat de opbrengst uit de heffing hoger is dan de kosten die worden gemaakt. Het kan voorkomen dat de werkelijke kosten lager uitvallen dan begroot, wat resulteert in een overschot op de riool- en waterzorgheffing. De Gemeentewet (artikel 228a) verplicht gemeenten om deze heffing alleen te gebruiken voor de kosten van de gemeentelijke watertaken. Wanneer er een overschot ontstaat, moet dit op grond van het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV), artikel 44, in een voorziening worden gestort. Deze voorziening is strikt bestemd voor toekomstige uitgaven aan gemeentelijke watertaken en mag niet worden gebruikt voor algemene gemeentelijke doeleinden

Kostenonderbouwing en juridische houdbaarheid bij bezwaren

Belangrijkste juridische voorwaarde voor de kostenonderbouwing is dat de kosten worden doorberekend in het juiste tarief en dat de inkomsten niet hoger zijn dan de kosten. Het riooltarief is gebaseerd op de financiële actualisatie van het vGRP 2022-2025, die jaarlijks plaatsvindt en recentelijk is verwerkt in de eerste bestuursrapportage van 2025.

Het waterzorgtarief is een nieuwe component in de riool- en waterzorgheffing. De kosten die via dit tarief worden doorberekend, zijn vastgelegd en juridisch onderbouwd in de 'Notitie Waterzorg'. De 'Notitie Waterzorg' is op haar beurt gebaseerd op de projecten die nader zullen worden vastgelegd in het Plan Stedelijk Water. Dit plan, waarin de kostenonderbouwing voor de totale riool- en waterzorgheffing samenkomt, wordt in 2026 afgerond en ter besluitvorming aan het college voorgelegd.

Meer kwijtschelding door verhoging tarieven

Verhoging van de tarieven kan leiden tot meer kwijtschelding. In de huidige situatie wordt jaarlijks voor een bedrag van circa € 193.000 kwijtschelding verleend. Welk effect de voorgestelde tariefaanpassingen exact zullen hebben op de hoogte van de kwijtschelding is in deze fase niet exact te bepalen. Jaarlijks zal dit worden geëvalueerd en de tarieven zullen op basis van het daadwerkelijke kwijtscheldingsbedrag worden aangepast en de begroting eventueel worden bijgesteld.

Extra capaciteit voor afhandeling bezwaren

Door de verschuiving van de lasten en de stijging van de tarieven bestaat de kans dat het aantal bezwaren toeneemt, met extra druk op de interne afhandeling en capaciteit tot gevolg. We gaan ervan uit dat deze extra noodzakelijke capaciteit geleverd kan worden binnen de reguliere personeelsplanning en -bezetting. Als deze inschatting onjuist is, dan worden de benodigde extra middelen voor aanloopkosten en capaciteit aangevraagd via de bestuursrapportage, kadernota of begroting.

Implementatie van het nieuwe heffingenstelsel

Het invoeren van een nieuw heffingenstelsel vraagt aanpassingen in de administratieve- en inningsprocessen. Het gaat daarbij om het aanpassen van de heffingsbelastingverordening, het uitwerken van en het aanleveren van watergegevens voor de bijzondere categorieën en het koppelen van de waterafnamegegevens van Vitens aan onze belastingapplicatie. Op basis van de reeds in gang gezette acties wordt verwacht dat het haalbaar is om de aanslagen, zoals gebruikelijk, begin 2026 te versturen.

Bijzondere categorieën

Bij de implementatie van de nieuwe verordening in 2026 is in beeld hoeveel bedrijven zelf water oppompen en hoeveel bedrijven veel water in het bedrijfsproces gebruiken. De hoeveelheid opgepompt water is nu niet inzichtelijk (dit staat niet in de gegevens van Vitens). Als de bedrijven wel voor het opgepompte water worden aangeslagen, dan leidt dit tot een hogere opbrengst uit het riooltarief. Het compenseren van bedrijven die veel minder water afvoeren dan ze afnemen leidt tot een lagere opbrengst uit het riooltarief. In de huidige berekening van de tarieven is ervan uitgegaan dat het saldo van deze beide categorieën bedrijven nihil is. Wanneer blijkt dat dit saldo positief of juist negatief wordt, dan heeft dit effect op de opbrengst en daarmee op de hoogte van het tarief. Jaarlijks zal dit worden gemonitord.

Negatief effect op het vestigingsklimaat voor bedrijven

Een sterke verhoging van tarieven kan een negatief effect hebben op het vestigingsklimaat. De Benchmark rioolheffing 2025 in de bijlage geeft hierover inzicht en laat zien welke riooltarieven andere gemeenten berekenen. Dit geeft echter een beperkt inzicht, omdat ook andere gemeentelijke heffingen een (grotere) rol spelen in het totale kostenplaatje.

Wettelijk of beleidskader

- Omgevingswet

- Gemeentewet
- Verordening rioolheffing Smallingerland
- vGRP 2022-2025
- Klimaatadaptatieplan
- Besluit Begroting en Verantwoording (BBV)
- Financiële verordening Gemeente Smallingerland (2023)

Overwogen scenario's

Tijdens de informatiebijeenkomst in mei is uitgebreid aandacht besteed aan de 'keuzeknoppen' waaraan kan worden gedraaid om tot een andere lastenverdeling en daarmee tot andere tarieven te komen. De beslispunten zijn de 'keuzeknoppen' van dit raadsvoorstel, daarin zit de ruimte voor de raad om te kiezen voor een ander scenario.

Financiën

De onderbouwing van de benodigde opbrengsten voor de nieuwe heffing is gebaseerd op de meest recente financiële actualisatie van het vGRP 2022-2025 die met het vaststellen van de eerste bestuursrapportage 2025 is verwerkt in de meerjarenbegroting. In 2026 wordt deze basis verder geconsolideerd in het nog vast te stellen Plan Stedelijk Water, waarin de actualisatie van het vGRP en de 'Notitie Waterzorg' worden samengevoegd.

Opbrengsten en dekking

Uitgangspunt is volledige kostendekkendheid voor zowel het riooltarief als het waterzorgtarief. Dit betekent dat alle geraamde kosten voor rioolvervanging, -beheer en waterzorggerelateerde klimaatmaatregelen worden doorberekend aan huishoudens en bedrijven/instellingen. Er worden geen kosten meer afgedekt vanuit de algemene middelen.

Voor het riooltarief blijven dezelfde uitgangspunten voor de kostprijsberekening gelden als bij de huidige rioolheffing. Dit betekent dat kosten voor onder andere onderhoud, vervanging, kapitaallasten, overhead en btw in het tarief worden verwerkt. Voor de periode tot 2036 wordt een aanzienlijke kostenstijging verwacht, vooral door de grootschalige vervanging van het rioolstelsel in Drachten. Deze extra lasten worden volledig doorberekend in het nieuwe riooltarief.

Voor het waterzorgtarief geldt dat de daarin opgenomen kosten nu nog volledig worden bekostigd vanuit de algemene middelen. Het gaat om het hekkelen van watergangen en het onderhoud aan duikers en dammen. Door het invoeren van een waterzorgtarief en het hanteren van 100% kostendekkendheid, ontstaat vanaf 2026 een structureel voordeel van circa € 1,5 miljoen voor de algemene middelen.

Begroting 2026

De financiële effecten van de nieuwe heffingssystematiek worden via de eerste bestuursrapportage 2026 verwerkt in de programmabegroting 2026 na vaststelling, door de raad, van de belastingverordening eind december 2025. Dit betreft zowel de bijstelling van opbrengsten uit de riool- en waterzorgheffing als de bijbehorende lasten. De hoogte van de kwijtschelding wordt niet aangepast. Deze post zal jaarlijks worden gemonitord en, indien nodig, worden bijgesteld in de bestuursrapportages 2026, kadernota 2027 of begroting 2027.

Overgangskosten en implementatie

De invoering van het nieuwe heffingenstelsel brengt aanloop- en implementatiekosten met zich mee, zoals aanpassingen in administratieve systemen, extra communicatie-inspanningen richting bedrijven en inwoners en een verwachte toename in bezwaarprocedures. Voor zover deze kosten binnen bestaande budgetten kunnen worden opgevangen, zal hierop gestuurd worden. Indien dat niet mogelijk blijkt, vindt bijstelling van de benodigde middelen plaats in de bestuursrapportages van 2026.

Risico's en bijstelling

Gegeven het uitgangspunt van 100% kostendekkendheid, zal de hoogte van de tarieven jaarlijks worden geactualiseerd op basis van de meest recente kostenramingen. Eventuele afwijkingen, zowel positief als negatief, worden conform de gebruikelijke systematiek verwerkt via de bestemmingsreserve riolering of de egalisatievoorziening riolering.

Juridische consequenties

Dit voorstel voorziet in het maken van keuzes in kostendekkendheid, heffingsgrondslag en belastingplichtige(n) als basis voor een nog op te stellen en vast te stellen verordening. Hiervoor zal gebruik worden gemaakt van een modelverordening van de VNG, waarin een vast bedrag en watergebruik als basis van de maatstaven van heffingen en de tarieven zijn opgenomen.

De gemeente heeft een aantal zorgplichten op het terrein van water:

1. de zorgplicht voor afvalwater;
2. de zorgplicht voor hemel- en grondwater.

De riool- en waterzorgheffing heeft het karakter van een bestemmingsheffing, waarmee kosten van gemeentelijke waterzorgplichten worden verhaald. De gemeente hoeft het individuele profijt van de heffing niet aan te tonen. Het gaat om de kosten van de voorzieningen die worden verhaald bij maatregelen die de gemeente bij het realiseren van het gemeentelijke rioleringsplan (vGRP en Plan Stedelijk Water) onderneemt. De gemeente moet aannemelijk maken dat de maatregelen van belang zijn voor het nakomen van de zorgplichten. De kosten moeten meer dan zijdelings samenhangen met de zorgtaken.

Het is vaste jurisprudentie dat artikel 228a van de Gemeentewet aan gemeenten de ruimte biedt om de rioolheffing met een zekere ruwheid vorm te geven. Aan gemeenten komt een grote vrijheid toe voor wat betreft "het bepalen van de belastingplichtige, de heffingsgrondslag, de heffingsmaatstaf etcetera." (HR 4 november 2016, ECLI:NL:HR:2016:2495, r.o. 2.4.2. en HR 6 augustus 2021, ECLI:NL:HR:2021:1188, r.o. 4.3.1).

De keuzes die nu worden voorgelegd passen naar onze mening juridisch binnen die beleidsvrijheid.

Participatie

Participatie door inwoners of bedrijven/instellingen is geen onderdeel geweest van het traject. De inwoners en bedrijven/instellingen zijn vanaf begin dit jaar meegenomen in het proces en geïnformeerd over de achtergrond van de voorgenomen verandering van het riooltarief en uitbreiding met het waterzorgtarief. Hierbij is aangegeven dat deze ontwikkelingen met ingang van 2026 financiële consequenties hebben.

Communicatie

10 december 2024	Informatiebijeenkomst gemeenteraad
Februari 2025	Mailing bedrijven/instellingen en artikel gemeentelijke website
13 mei 2025	Informatiebijeenkomst gemeenteraad
Juli 2025	Mailing bedrijven/instellingen en artikel gemeentelijke website
2 september 2025	Collegebesluit openbaar, persbericht en persgesprek
1 t/m 12 september 2025	Vier informatiebijeenkomsten voor bedrijven/instellingen Bezoek aan bedrijven/instellingen waarvoor de aanpassing de grootste impact heeft
Begin 2026	Informatieflyer bij eerste aanslag riool- en waterzorgheffing

Uitvoering

- Communicatie richting bedrijven en inwoners zoals hierboven beschreven is een samenwerking van diverse interne teams.
- Vanaf de zomervakantie richt de organisatie zich op het administratief inrichten van de nieuwe heffingsmethoden, zodat de aanslagen met het riool- en waterzorgtarief in februari 2026 kunnen worden verstuurd.
- In december zal de nieuwe Verordening Riool- en waterzorgheffing 2026 ter vaststelling aan de raad worden voorgelegd.
- Eind 2026 wordt het Plan Stedelijk Water ter besluitvorming aan het college voorgelegd.

Fatale termijn

Om invoering van de nieuwe tarieven per 2026 te kunnen realiseren is besluitvorming door de raad op uiterlijk 28 oktober vereist.

Achtergrondinformatie

Gemeenten hanteren voor het in rekening brengen van het riooltarief verschillende grondslagen. De heffing kan van de eigenaar, van de gebruiker of van allebei worden geheven. Bij het eigenarendeel wordt meestal een vast jaarbedrag betaald. Het gebruikersdeel wordt in rekening gebracht op basis van een vast jaarbedrag, de grootte van het huishouden (een- of meerpersoonshuishouden), het waterverbruik of een combinatie hiervan. Gemeenten hebben veel vrijheid in hoe ze de lasten willen verdelen en doorberekenen. Belangrijke voorwaarde daarbij is dat de inkomsten niet hoger mogen zijn dan de gemaakte kosten.

De hoogte van de riooltarieven wordt enerzijds bepaald door de kosten voortvloeiend uit een aantal vaststaande factoren zoals groeigeschiedenis, bodemgesteldheid en kwaliteit van de riolering en anderzijds door gemeentelijke keuzes zoals de heffingsgrondslag, toedeling van de kosten en de mate van kostendekkendheid. De gemaakte keuzes in combinatie met de vaststaande factoren resulteren in grote verschillen in riooltarieven tussen gemeenten.

In bijlage 2 is een benchmark van de rioolheffing 2025 met andere gemeenten toegevoegd. Deze vergelijking geeft een beeld van de heffingsgrondslagen en bijbehorende tarieven in andere gemeenten, maar het blijft een momentopname en de tarieven zijn om de hierboven genoemde redenen niet één op één vergelijkbaar.

Drachten, 2-9-2025

Burgemeester en wethouders van Smallerland,

Pieter van der Zwan	voorzitter.
Siebre van der Berg	secretaris.

Bijlagen:

1. Benodigde opbrengsten vertaald naar tarieven
2. Benchmark rioolheffing 2025